

TOM DAEMS*

Crime, Social Control and Human Rights. From moral panics to states of denial. Essays in honour of Stanley Cohen.

Downes, D., Rock, P., Chinkin, C. & Gearty, C. (eds.) (2007). Cullompton: Willan Publishing.

Stanley Cohen heeft altijd een wat bijzondere relatie onderhouden met de criminologie. Op de eerste pagina van zijn boek (met de veelzeggende titel) *Against Criminology* (1988) prijkt het volgende citaat van Adorno: “*One must belong to a tradition to hate it properly*”. In het tweede hoofdstuk van *Against Criminology* omschrijft hij zijn relatie tot de criminologie als ‘*repressive tolerance*’, een term die hij ontleent aan Marcuse: “*Every attempt I have ever made to distance myself from the subject, to criticize it, even to question its very right to exist, has only got me more involved in its inner life*” (p. 8). En, inderdaad, vanuit die positie van relatieve buitenstaander (Cohen noemde zichzelf ook wel een ‘anti-criminoloog’) heeft hij een immense bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de criminologie. Zijn drie belangrijkste boeken – *Folk Devils and Moral Panics* (1972), *Visions of Social Control* (1985) en *States of Denial* (2001) – zijn intussen stuk voor stuk klassiekers. Tijdens het congres van de British Society of Criminology dat dit jaar in Cardiff plaatsvond, mocht hij (als eerste) de Outstanding Achievement Award in ontvangst nemen.

Het boek *Crime, Social Control and Human Rights* brengt hulde aan leven en werk van Cohen en verscheen naar aanleiding van zijn emeritaat aan de London School of Economics (LSE), waar Cohen sinds 1994 Martin White professor in de sociologie was. De editors zijn twee van zijn nabije collega's aan de LSE – David Downes en Paul Rock (beiden zijn intussen ook op emeritaat) – en Conor Gearty en Christine Chinkin, die verbonden zijn aan het Centre for the Study of Human Rights, dat Cohen zelf nog mee heeft opgericht aan de LSE. In hun inleiding tot het boek vatten ze zijn typerende kijk mooi samen onder de noemer ‘Cohenologie’: “*What one might term ‘Cohenology’ draws on a Durkheimian sense of paradox, a Weberian awareness of the ‘iron cage’, and Foucault’s somewhat doom-laden conception of the ‘carceral society’.* However, above all, his work is animated by a thorough grounding in the work of the inheritors of the Chicagoan tradition of symbolic interactionism, Howard Becker and David Matza in particular, for their notions of labelling and signification, the shaping of deviance by control rather than the converse. It also gave him an acute preoccupation with the crimes of the state rather than the state of crime. That also led him to search for a way ahead other than through punishment and correction, and led onto his third major creative phase: a concern for human rights agendas that transcends the formulaic and offers practical as well as ethical guides to conflict resolution” (p. xxv).

Gelet op de impact van Cohens werk hoeft het niet te verbazen dat de editors er in geslaagd zijn om heel wat vooraanstaande auteurs in het boek aan het woord te laten.

* Postdoctoraal onderzoeker Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen, Instituut voor Strafrecht en Leuven Instituut voor Criminologie (LINC), Katholieke Universiteit Leuven.

Naast een voorwoord door Noam Chomsky en de inleiding van de editors bevat het boek dertig hoofdstukken, onderverdeeld in zes delen. In zijn voorwoord beschrijft Chomsky hoe Cohen hem zo'n vijftien jaar geleden contacteerde over een onderzoeksproject over 'ontkenning', hoe mensen informatie over gruweldaden en mensenrechtenschendingen buitensluiten. Dat project zou vele jaren later uitmonden in *States of Denial*. Chomsky wijst er op dat de keuze voor dit thema in belangrijke mate gestuurd werd door het onderzoek naar folterpraktijken in de bezette gebieden dat Cohen richtte in Israël voor mensenrechtenorganisatie B'Tselem. In hun inleiding tot het boek gaan de editors in op de samenhang tussen Cohens biografie en zijn intellectuele activiteiten. Cohen groeide op in *Apartheid* Zuid-Afrika waar hij studeerde aan de Universiteit van Witwatersrand. In 1963 verhuisde hij naar Engeland waar hij promoveerde aan de LSE en werkzaam was in Londen, Durham en Essex. In 1980 emigreerde hij naar Israël om in 1994 uiteindelijk terug te keren naar Londen. De editors wijzen er op dat Cohen een buitenbeentje was, zowel in Engeland als in Israël. Zijn academische carrière begon hij in het gouden tijdperk voor de deviantiesociologie: universiteiten groeiden, nieuwe posities werden gecreëerd en de sociologie maakte een snelle opmars. In 1968 was Cohen één van de oprichters van het legendarische 'National Deviancy Conference' dat zich afzette tegen de gangbare, positivistische *mainstream* criminologiebeoefening. Achteraf bekeken was de kritiek te fel en werd de vijand (zoals dat vaak gebeurt) ten dele gecreëerd en uitvergroot om de eigen onderzoeksagenda scherp te stellen en de verschillen te accentueren, maar niettemin heeft dit kantelmoment in de criminologie (Cohen zelf sprak ooit over de sceptische revolutie in de criminologie) een blijvende impact gehad op de criminologie.

In het eerste deel ('Seminal influences') komen vier bijdragen aan bod. Adam Kuper, een jeugdvriend van Cohen, brengt een persoonlijk verhaal over hoe hij met Cohen opgroeide in Zuid-Afrika. "*'You're interested in why things happen,' Stan said to me at one point in our conversations. 'I'm interested in why people say things happen'*" (p. 3). Het hoofdstuk van Richard Sennett gaat over het leven in ballingschap, doorheen de geschriften van Alexander Herzen. Hoe gaat men om met het gegeven een buitenlander te zijn, met de gevaren die verbonden zijn aan vergeten en herinneren, de wens tot assimilatie en gevoelens van nostalgie? Sennett illustreert dergelijke spanningen aan de hand van de levensverhalen van twee personen, opgetekend door Herzen: de ene assimileert, de andere niet. Het hoofdstuk van Laurie Taylor is een herdruk van een interview met Cohen dat eerder in *New Humanist* verscheen. Het interview bestrijkt vooral de periode van zijn leven in Israël, van 1980 tot 1994. Cohen beschrijft het toenmalige intellectuele klimaat, dat hij verafschuwde: hij heeft het over de hypocrisie van liberale sociale wetenschappers die de behandeling van Palestijnen niet aan de kaak stelden - ze keken weg. Hij vertelt ook over de studie die hij ondernam naar foltering door Israëlische troepen in de bezette gebieden en hoe de vaststellingen van foltering generationaliseerd en gelegitimeerd werden. Cohen wijst er op dat ook democratieën gebruik maken van foltering maar dat ze (i.t.t. totalitaire regimes) gekenmerkt worden door openheid en daardoor nood hebben aan een vocabularium om misstanden goed te praten. Mensenrechtenorganisaties vertrekken vaak vanuit de assumptie dat het blootleggen van dergelijke gruwel bijdraagt tot kennis en op die manier nieuwe misstanden kan voorkomen. Maar volgens Cohen steekt de wereld complexer in elkaar: mensen zijn al te vaak perfect op de hoogte van wat er gebeurt, maar laten na te handelen. Het is hier dat de kernvraag voor *States of Denial* oprijst: "*What happens to all this information about atrocities and suffering?*" (p. 23). In het laatste hoofdstuk van het eerste deel grijpt Howard Becker terug naar Cohens artikel 'The last seminar' dat han-

delt over de relatie die onderzoekers in de sociale wetenschappen hebben tot de mensen waarover ze data verzamelen en waarover ze schrijven. Becker heeft er twee vragen bij: hij is het oneens met twee assumpties, nl. dat de relaties tussen onderzoeker en onderzoekssubject ongelijke relaties zijn en dat we schade berokkenen aan diegenen die we bestuderen.

Deel twee ('Gradations of social control: from moral panics to long term imprisonment') bevat vijf hoofdstukken. Malcolm Feeley en Jonathan Simon besteden aandacht aan *Folk Devils and Moral Panics* en lichten toe waarom dit boek zo belangrijk was. Volgens Feeley en Simon heeft een morele paniek zich geïstitutionaliseerd in het hedendaagse Amerika. Toen Cohen ettelijke decennia terug zijn boek schreef was de wereld vooral ordelijk en overheerste een gevoel van zekerheid en veiligheid. In het Amerika van nu heeft een cultuur van angst en controle postgevat waarbinnen morele paniek zijn episodisch karakter verliest en een vast en blijvend onderdeel wordt. Ook Jock Young staat in zijn hoofdstuk stil bij recente maatschappelijke transformaties en komt tot een gelijkaardig besluit: *"If the moral panic upon entering the Golden Age was about a world of austerity and discipline slipping away, the moral panic this side of the Golden Age is of prosperity and security slipping away. It is a time of middle-class vertigo, of uncertainty, of a fear of falling"* (p. 62). In zijn hoofdstuk gaat Andrew Rutherford uitgebreid in op de gewijzigde omgang met seksueel delinquenten in Groot Brittannië. Hij wijst daarbij op de aanpassingen van het wettelijke kader en hoe nieuwe administratieve vereisten in het leven werden geroepen. Het hoofdstuk van Molotch handelt over bepaalde programma's in het Amerikaanse gezondheidssysteem, zoals de zgn. 'Flexible Spending Account' (waarbij mensen een deel van hun loon in een belastingvrij persoonlijk fonds kunnen storten dat voor het einde van het jaar opgesoupeerd moet zijn, zoniet gaan de overschotten verloren) en medicijnenprogramma's via Medicare (waarbij je moet inschatten welke geneesmiddelen je het komende jaar nodig zal hebben). Michael Welch legt de band bloot tussen *Folk Devils and Moral Panics* en *States of Denial* (die Cohen in de inleiding tot de derde druk van *Folk Devils and Moral Panics* (2002) ook al had uitgeklaard), namelijk hoe zijn werk zich beweegt tussen over-reageren en onder-reageren, tussen morele paniek en ontkenning, hoe het handelt over de mechanismen die ertoe leiden dat we aan sommige zaken te veel en aan andere zaken te weinig aandacht besteden. Welch illustreert hoe Cohens werk een stempel heeft gedrukt op zijn eigen onderzoek, gaande van morele panieken over het verbranden van de Amerikaanse vlag, straatcriminaliteit, jeugdgeweld, immigratie en asielzoekers tot de ontkenning van schendingen van mensenrechten en burgerlijke vrijheden in het tijdperk sinds de aanslagen van 11 september 2001.

Het boek gaat verder met drie essays die gegroepeerd worden in deel drie ('Extremities of control: torture and the death penalty'). Shalev gaat in op de macht om te classificeren en besteedt daarbij aandacht aan hoe en welke gevangenen geselecteerd worden voor opsluiting in Amerikaanse 'supermax' gevangenis (superbeveiligde instellingen met een minimum aan sociale contacten en activiteiten). In het tweede hoofdstuk brengt Kretzmer het rapport dat Cohen in 1991 samen met Golan-Agnon schreef over de ondervraging van Palestijnen door de Israëliische Veiligheidsdienst, in herinnering. Hij trekt de discussie door tot de ontwikkelingen na 11 september 2001. Het folterverbod werd in toenemende mate in vraag gesteld, met de introductie van de notie 'preventive investigational torture', d.w.z. foltering als een middel om cruciale informatie te verkrijgen die nodig zou zijn om terroristische aanvallen af te wenden. Kretzmer merkt hierover het volgende op: *"For an Israeli lawyer, these arguments are not really new. They all appeared in one form or another in the debate in Israel surrounding the interro-*

gation practices of the GSS that Stan Cohen had exposed" (p. 121). Hij gaat uitgebreid in op het scenario van de 'tikkende bom'. Kretzmer stelt dat het probleem niet is dat het scenario onrealistisch is of dat foltering nooit een effectieve manier kan zijn om informatie te verkrijgen. Wel miskent het scenario dat een absoluut verbod op foltering gebaseerd moet zijn op de trieste menselijke ervaring met het gebruik van foltering en de vrees dat elke afzwakking van het verbod onvermijdelijk zal leiden tot de aanwending van foltering in situaties die geen 'tikkende bom' scenario's zijn. De ervaringen in Israël illustreren dit ten overvloede, zo voegt hij toe. Het laatste hoofdstuk van deel drie heeft als thema de doodstraf in Amerika. Hier licht David Garland de probleemstelling toe van zijn huidig onderzoek (dat wellicht volgend jaar zal uitmonden in zijn vierde monografie), namelijk dat we tot dusver een adequaat sociologisch begrip van de doodstraf in de Verenigde Staten missen. Volgens Garland moet de doodstraf begrepen worden in zijn hedendaagse context en in het licht van de functies die het vandaag de dag vervult – niet als een overblijfsel uit vervlogen tijden. Garland somt een hele reeks kenmerken op die een verklaring behoeven (zoals het wettelijke kluwen, de grote variëteit in toepassing, de geografische distributie, de rol van de jury, de betrokkenheid van slachtoffers, enz.). Hij bespreekt en kritiseert vervolgens twee modellen om te denken over de doodstraf: de bloedige executie van Damians als een uiting van de soevereine macht (cf. de openingsscène uit Foucaults *Surveiller et punir*) en de publieke lynchings die in het zuiden van de Verenigde Staten plaatgrepen tussen pakweg 1890 en 1940. De hedendaagse doodstraf is geen van beide, maar beide modellen geven wel aan in welk spanningsveld de doodstraf functioneert: "(...) if we think of today's system in its relation to these two exemplars, we can see more clearly some of the tensions that structure it, giving rise to its peculiar forms and its specific functions. The conflicts between national and local powers; between representatives and constituents; between social classes and racial groups; between North and South; between federal law and popular democracy; between personalistic power and bureaucratic authority – these are the tensions that have shaped the system over time and continue to structure the system today" (p. 148-149).

Deel vier ('Visions of social control') vangt aan met een essay van Steven Lukes over wanneer markten en staten schade veroorzaken en welke vormen van schade zij dan voortbrengen. Het daaropvolgende hoofdstuk van Blomberg en Hay gaat nader in op *Visions of Social Control* en kijkt daarbij in het bijzonder naar hoe de voorspellingen van Cohen over de toekomst van sociale controle in Westerse samenlevingen sinds 1985 uitgekomen zijn in Florida: "(...) the vision of social control provided by Cohen more than two decades ago has indeed been realized" (p. 190). In zijn bijdrage knoopt Tim Newburn aan bij Cohens observaties rond de globalisering van controlemethodieken en de verspreiding van private veiligheid en vraagt aandacht voor de '*privatized military industry*'. Robin Cohen besteedt vervolgens aandacht aan het vrije verkeer van mensen (en vooral de beperkingen die daarbij spelen), zowel voor als na de gebeurtenissen van 11 september. Jill Peay gaat in haar hoofdstuk dieper in op de zogenaamde *anti-social behaviour orders* (ASBO's) in het Verenigd Koninkrijk en onderzoekt in welke mate ze een vorm van detentie uitmaken. Deel vier sluit af met een hoofdstuk van de hand van Andrew Scull. Scull blikt terug op de lange vriendschap met Cohen en hoe hun gezamenlijk geredigeerd boek *Social Control and the State* (1983) (dat in hetzelfde jaar verscheen als *The Power to Punish* van Garland en Young) een onderzoeksagenda voor het daaropvolgende decennium zou vastleggen. Scull licht vervolgens zijn eigen interesse in de controle en behandeling van psychisch gestoorden toe. Hij wijst erop dat in die tijd vele sociale wetenschappers gekheid als een mythe zagen, het product van stigma-

tisering en labelling, en hoe Cohen ook op dat vlak een aparte positie innam: *"It is one of Stan Cohen's signal virtues that his intellectual pragmatism early on led him to recoil from the romantic excesses of societal reaction theory, and still more from the radical relativism of the postmodernists, though without falling back into the trap of embracing the simplicities of an earlier positivism"* (p. 247).

Deel vijf ('The theory and practice of denial') van het boek omvat zes essays gewijd aan het thema dat centraal staat in Cohens latere fase van zijn loopbaan: ontkenning. Nicola Lacey reflecteert over de implicaties van Cohens werk over ontkenning voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid: *"To what extent does, and should, criminal law hold us responsible for taking risks we are unaware of, or for engaging in conduct the harmful or wrongful nature of which we are not conscious, where that lack of consciousness or awareness is due to 'states of denial'?"* (p. 255). Golan-Agnon besteedt vervolgens aandacht aan de mensenrechtenbeweging in Israël en de lessen die deze zou kunnen trekken uit ervaringen in Zuid-Afrika. Ze knoopt daarbij aan bij een lezing die Cohen in 1990 gaf. Deze zette heel wat kwaad bloed omdat Cohen het aandurfde de mensenrechtenbeweging in Israël en Zuid Afrika met elkaar te vergelijken en daardoor het Israëliisch/Palestijns conflict zijn vermeende uniciteit ontnam. Het hoofdstuk van Townsend gaat in op armoede in het gebied rond de Middellandse Zee en staat wat verweesd tussen de andere hoofdstukken. Clair Moons hoofdstuk knoopt terug aan bij het thema van deel vijf en gaat in op erkenning en herinnering in het licht van *transitional justice*. Ze vraagt daarbij aandacht voor de implicaties van het therapeutische model dat uitgegroeid is tot één van de dominante kaders om de effecten van gruwel te doordenken en 'healing' te bewerkstelligen: *"This application of therapeutic assumptions to the political domain requires investigation because therapy as a moral frame of reference has distinctive features that produce particular political effects"* (p. 324). Picken brengt vervolgens een persoonlijk verhaal over leven in Cambodja, de tempels en de *killing fields*, Pol Pot en de processen. In het laatste hoofdstuk stelt Dudai dat de vredesprocessen tussen Israeli's en Palestijnen onder meer vastliepen omwille van het feit dat men zich niet met het verleden heeft willen inlaten: *"The sidelining of 'dealing with the past' ignored the fact that issues of collective memory are crucial in the two parties' consciousness and without responding to them the chances of moving forward are rather low (...) The decision not to confront the past means that the collective notions of exclusive victimhood, among both Israelis and Palestinians, inform their behaviour during the long process of negotiations"* (p. 342-343).

Het laatste deel van het boek ('Ways ahead') groepeerde zeer uiteenlopende essays. Sachs bijt de spits af met een persoonlijk verhaal over zijn ervaringen in *Apartheid* Zuid Afrika. Hij beschrijft hoe met tegenstanders van het regime (waaronder hijzelf: Sachs belandde achter tralies en verloor onder meer een arm) werd omgegaan en hoe het ANC niettemin grenzen stelde aan de middelen die in de strijd aangewend konden worden: *"I can't separate techniques of struggle from objectives of struggle, from the personality of struggle, from the kind of people that we are"* (p. 362). In het volgende hoofdstuk zoekt Christie naar een verklaring waarom er zo'n grote interesse is voor herstelrecht. Plummer besteedt aandacht aan vraagstukken van grenzen(loosheid) en identiteit, in het bijzonder toegepast op homoseksualiteit. Halliday gaat vervolgens dieper in op de notie van solidariteit en wat er mee gebeurd is in de twintigste eeuw. De twee laatste hoofdstukken van het boek knopen opnieuw op meer directe wijze aan bij het werk van Cohen. Robert Reiner brengt de parabel in herinnering die Cohen aan het einde van *Visions of Social Control* citeert. Een visser ziet iemand in het water en trekt de drenkeling op het droge. Maar dan volgt er nog eentje, en nog eentje, en nog eentje.

Op een bepaald moment neemt hij een radicale beslissing: hij laat de drenkelingen voor wat ze zijn en gaat op zoek naar de bron. Hij wil immers uitzoeken hoe vermeden kan worden dat al die mensen in het water belanden. Het betreft een klassieke spanning, waar Reiner opnieuw aandacht aan wil besteden: *“How do we reconcile the responsibility to alleviate pressing concrete problems with the more uncertain search for their fundamental sources in the hope of reducing or eliminating them altogether?”* (p. 407). Reiner zet zich af tegen het realisme en pragmatisme van de afgelopen dertig jaar in de criminologie omdat daardoor het debat over de uiteindelijke doelen naar de achtergrond werd verbannen. Hij pleit voor macroanalyses en aandacht voor politieke economie en de *‘root causes’* – meer in het bijzonder voert hij een pleidooi voor de sociaal-democratie. In het laatste hoofdstuk gaan Jamieson en McEvoy in op de relatie tussen sociologie, politiek en mensenrechten in het werk van Cohen. Ze stellen dat gevoeligheid voor lijden een belangrijke drijfveer vormt voor heel wat ontwikkelingen in de criminologie. Ze wijden daarbij uit over de moeilijke relatie tussen erkenning van lijden en het nemen van verantwoordelijkheid.

Net zoals bij andere vrienden- of huldeboeken staat ook in *Crime, Social Control and Human Rights* de relatie tussen de gevierde en zijn ‘vrienden’ centraal – niet een thematische rode draad die de verschillende bijdragen verbindt. Dit impliceert dat een aantal essays (onvermijdelijk) minder goed passen in het overkoepelende opzet en soms wat arbitrair in één van de zes onderdelen werden thuisgebracht door de editors. Dit neemt echter niet weg dat het overgrote deel van de hoofdstukken weldegelijk een dialoog inhoudt met leven en werk van Stanley Cohen. Een belangrijke meerwaarde van dit boek is zondermeer dat het rijk is aan persoonlijke details: als lezer kom je veel te weten over Cohens intellectuele levensloop en waarom hij zo’n aparte positie inneemt binnen (of aan de rand van) de criminologie. In die zin vormt het boek een mooie aanvulling op zijn eigen publicaties: je gaat beter begrijpen waarom bepaalde thema’s zo centraal staan in zijn oeuvre. Anderzijds biedt het boek voor wie (nog) niet ingewijd is in zijn werk een toegankelijke inleiding tot de thema’s die hem de afgelopen vier decennia hebben bezig gehouden. In die zin bevat het boek voor elk wat wils.

In zijn laudatio, dat hij op 29 juni 2009 uitsprak bij de uitreiking van de British Society of Criminology Outstanding Achievement Award aan Cohen, stelde David Downes dat hijzelf en zijn co-editors weinig moeite moesten doen om auteurs te overtuigen mee te werken en dat het boek gemakkelijk dubbel zo lang had kunnen zijn. Gelet op de impact van Cohens werk op de ontwikkeling van de naoorlogse criminologie (en ver daarbuiten) hoeft dit ook niet te verbazen. Hopelijk volgt er ooit nog een andere bundel, waarin niet zozeer persoon en huldebetoon centraal staan, maar wel een meer gerichte en kritische discussie van de relevantie, de gebruiken en de misbruiken van het werk van Cohen. Dan zou het plaatje helemaal compleet zijn.